

Polokalama Taimi Fakamamahi
'a e Caritas Aotearoa 2017

**'KO HO FOFONGA, 'EIKI
'OKU OU FEKUMI KIA AI.'**

SAAME 27:8

'ME RAPU AHAU I TŌU MATA, E TE ATUA.'

NGĀ WAIATA 27:8

Caritas
AOTEAROA NEW ZEALAND

The Catholic Agency for Justice,
Peace & Development

the
Lent
appeal
2017

The Catholic Agency for Justice,
Peace & Development

PO Box 12193, Wellington 6144
Aotearoa New Zealand
www.caritas.org.nz

Tongan version:

Langi Paasi

English version:

Roger Ellis, Sr Clare O'Connor, Br Kieran Fenn,
David Nonu, Lisa Beech, Joanna Viernes,
Emily Benefield, Petra Wheatley.

Te Reo Māori version:

Piripi Walker

Samoan version:

Puletini Tuala

Pasifika programmes coordinator:

David Nonu

Te Reo Māori oversight:

Te Rūnanga o te Hāhi Katorika ki Aotearoa

Design:

Miranda Lees

The Caritas Aotearoa New Zealand Lenten Reflection programme is available in English,
Te Reo Māori, Samoan and Tongan language versions.

ISSN 2253-3419 (Print)

ISSN 2253-3427 (Online)

ISBN 978-0-908348-20-6 (Print)

ISBN 978-0-908348-21-3 (Online)

'KO HO FOFONGA, 'EIKI 'OKU OU FEKUMI KIA AI.'"

SAAME 27:8

'ME RAPU AHAU I TŌU MATA, E TE ATUA.'

NGĀ WAIATA 27:8

'I he taimi fakamamahi' 'oku tau a'usia ai 'a e 'a'fio 'a Kilisitō 'i hotau lotolotonga' hange' ko ia 'i he fofonga 'o e kakai'.

"I he masiva' mo e tukuhausia' 'oku tau sio ai ki he fofonga 'o Kilisitō: 'i he'etau 'ofa' mo 'etau tokoni' 'a e masiva', ko 'etau 'ofa ia mo 'etau ngāue ma'a Kilisitō." – Tu'itapu Falakiko

"'Oku manakoa 'a e taimi fakamamahi' he ko e faha'ita'u ia 'oe faingamālie ki he matapā kia kinautolu kotoa pē 'oku nau fiema'u vivili mo 'ilo' 'a e fofonga 'o Kilisitō 'ia kinautolu'. Ko kitautolu taautaha 'oku tau fe'iloaki mo e kakai' he 'aho kotoa pē. Ko e toko taha kotoa pē kuo tau fe'iloaki, ko e me'a'ofa ia ma 'a kitautolu ke tau tali, faka'apa'apa'i mo 'ofa'i. Ko e taimi fakamamahi' ko e taimi fiefia ke tau fakafo'ou mo fe'iloaki ai mo Kilisitō, mo'ui 'aki'ene folofola', 'i he ngaahi sākalameta pea 'i hotau kaungā'api'. 'Oku ou fakalotolahi kia kimoutolu 'a e kakai Tui ke fakahāhā 'a e fakafo'ou fakalaumālie 'i hono vahevahe atu he polokalama 'o e taimi fakamamahi' pehē foki ke lelei ai mo e 'ulungaanga 'o 'etau feohi mo e fa'ahinga 'o e tangata."

Tu'itapu Falakiko Fekau 'o e taimi fakamamahi 'o e 2017

**Ko e huluhulu ki hono faka'aonga'i 'o e polokalama
'a e Caritas ki he taimi fakamamahi'.**

'Oku tau mo'ui mo vahevahe 'etau tui mo e kakai 'o e komiuniti'. 'I he taimi fakamamahi' oku tau ma'u ai 'a e faingamalie ke fakaloloto 'etau mahino'i 'a 'etau tui' i he fakalaululoto he ngaahi Kosipeli'. Lolotonga e taimi fakamamahi' oku ui ai kitautolu ke tau toe foki ki he 'Eiki, vakavakai' 'etau ngäue'i 'etau tui' mo fakatokanga'i e ngaahi tō'onga mo'ui oku tau fiema'u ke liliu ke toe lelei ange'.

**Lotu mo e Kosipeli 'o e taimi fakamamahi' -
*Lectio Divina***

I he polokalama 'o e taimi fakamamahi 'a e Caritas Aotearoa oku ne vahevahe mo kitautolu 'a e ngaahi Kosipeli 'o e uike 'e ono 'o e taimi fakamamahi' 'aki e fevahevahe 'aki, fakalaululoto mo e lotu fakataha oku ui ko e Lectio Divina. 'I he founga lotu ko eni' ko e fo'i lea faka-Latina oku uHINGA ko e lautohi mo e 'Otua'. 'I he founga lotu ko eni', hili 'a e 'uluaki lau 'o e Kosipeli' oku HANGA LEVA 'ehe kulupu 'o to'o ha fo'i lea pē ha konga 'o e Kosipeli' oku ONGO MAKEHE KIA kinautolu. 'E toe lau leva 'a e Kosipeli' pea hoko atu leva ki he vahevahe'.

**Ke tau lotu fakataha mo e Kosipeli – ta'u a 'o e
fa'ahi ta'u fakalotu'.**

'I he taimi fakamamahi' oku tau foki pē ki he vilo 'a e ta'u fakalotu' 'o e ngaahi kosipeli'. Ki he tokolahi ko e ngaahi kaume'a fuoloa, ka e hā fo'ou he 'etau fakalaululoto mo e lotu he ngaahi folofola ko eni'.

'I he ngaahi kosipeli oku tau a'usia ai 'a e ngaahi fakaafe ki he 'etau fehā'aki mo Kilisitō he ngäue mo e kakai' mo Kilisitō. 'I he 'etau vakai kia Kilisitō he fofonga 'o e kakai kehe' oku tau lava ai 'o maa'usia 'a e fofonga 'o e 'Otua oku ngäue 'i he 'etau mo'ui' he 'aho kotoa.

Ko e fiefia 'o e Kosipeli', 'oku 'ne fakafonu hotau loto' pea mo'ui 'ia kinautolu kotoa 'oku nau a'usia 'a Kilisitō."

Tu'itapu Falakiko, Evangelli Gaudium.

Lotu moe ngaahi poloseki 'oku pou pou'i 'e he 'epikopō kole pa'anga he uike 'o e Caritas Aotearoa.

'I he polokalama fakalaululoto 'oku fakataha ai 'a e polokalama kole pa'anga 'i he ngaahi palōkia' lolotonga e taimi fakamamahi'. Lolotonga e uike 6 'o e taimi fakamamahi 'oku 'iai 'a e sila 'o e uike kotoa 'oku foaki ai e kakai 'o e siasi' ki hono pou pou'i 'o e ngāue 'a e Caritas 'i Nu'usila' ni 'o fakafou he polokalama kole pa'anga 'a e 'Epikopō. 'Oku fakahoko he'e kau ngāue 'a e Caritas 'a e ngaahi lotu mo e fakalaululoto he ngaahi kosipeli 'o e taimi fakamamahi 'o faka'aonga'i 'a e founga 'a e lection divina. Ko e kau memipa' 'oku lava pe kenau ngāue'aki eni ki he'enau ngaahi lotu taautaha' pe ko e fakakau ki ha fevahevahe'aki he folofola'. Ko e faka'amu' ke tokoni ki he kakai he'enau lotu' ke 'uhinga mālie mo toe loloto ange 'enau mahino'i 'a e ngāue 'o e faimanava 'ofa' 'i Nu'usila' ni pea mo muli'na foki 'i he ngaahi komiuniti' lolotonga e taimi fakamamahi'

Fakalaululoto 'i he Kosipeli':

Hili 'a e vahevahe mo e fakalaululoto he Kosipeli'. 'Oku toe tănaki mai 'e he polokalama' ha toe fakalahi 'o e ngaahi me'a ke vahevahe ai e kulupu'. Ko 'ene taumu'a' ke tokoni kia kitautolu ke tau mo'ui'aki 'a e Kosipeli' - ke tau vahevahe 'etau tui' mo e 'ofa' 'a e 'Otua' kuo foaki mai ma'a kitautolu' mo hotau kaungā'api'. Ko e faingamālie ke fakaloloto mo mahino ange 'a e folofola' 'i hono akonekina e kakai' 'i he nofo' fakatokolahi' mo hono fakahoko 'o e ngāue 'a e Caritas, pea 'i he'enau mo'ui'.

‘Oku mau fakatokanga’i ko e fakalaululoto mo e pōtalanoa ‘i he polokalama’. Ko e tefito ‘o e fakamamafa’ ‘oku nofo ia he fakalalakaka ‘etau tui’ mo e vahevahe’, kae ‘ikai ko ha polokalama ako ‘o ha lēsoni faka’atamai. Ko e ni’ihi kuo nau faka’aonga’i ‘a e polokalama ‘o e taimi fakamamahi’ ko ha kamata’anga ‘o’ enau ako ki he ngaahi polokalama fakalotu ‘a e siasi’ pehē ki he ngaahi polokalama ako fakateolosia ‘a e siasi’ (www.tci.ac.nz) Ko e ni’ihi ‘oku’ nau ‘omai’ enau ngaahi a’usia mei he ngaahi polokalama ako kuo nau ‘osi fakahoko’ ‘o vahevahe mo e ngaahi kulupu ‘oku nau kau ki ai’.

‘Oku tănaki mai mo e ngaahi naunau kuo teuteu ‘e he kau ngāue ‘a e Caritas ke faka’aonga’i he polokalama:

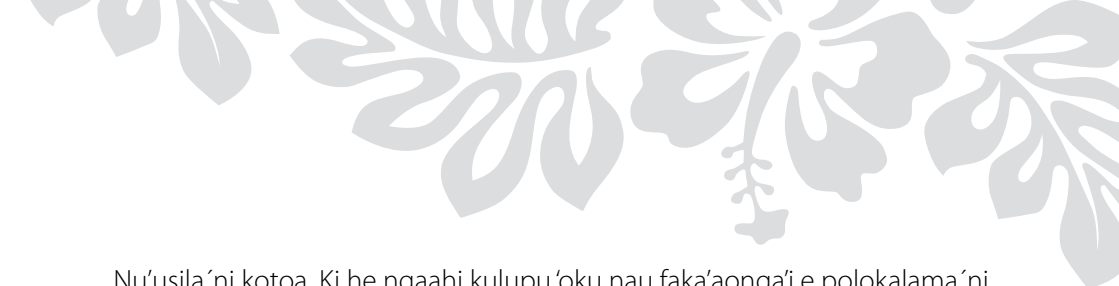
- Koe ngaahi a’usia mo e ngāue ‘a e kau ngāue ‘a e Caritas mo e ngaahi hoa ngāue’ ne ‘omai mei ai he ngaahi vahevahe ‘o e ngaahi me’a mahu’inga ke fakatefito ai e ngāue mo e polokalama ‘o e 2017.
- Ko e ngaahi a’usia ‘o e folofola ‘a Br Kieran Fenn mo e talēkita fakalaumālie ko Sr Clare O’Connor ‘oku’ ne tataki ‘a e kau ngāue ‘a e Caritas ‘i he ngaahi fakalaululoto mo e vahevahe he ngaahi fekau ‘o e polokalama ki he nggahi kosipeli ‘o e taimi fakamamahi ‘a e Caritas Aotearoa’.

Lotu

‘Oku ‘omi ‘e he polokalama’ ha ngaahi fokotu’u fakakaukau ki he founga ke fakahoko ‘aki e lotu’ ‘o kau ai he lotu kamata mo e lotu faka’osi ‘o e polokalama’. Kapau ‘oku to e ‘iai ha founga ia ho’o kulupu’ ‘oku’ ke tau’atāina ‘a e founga ‘oku loto e kulupu’ ke ngāue’aki’. ‘Oku’ atā pē ke ngāue’aki ha lotu pē ‘a e Siasi’. Ko me’a mahu’inga ko e ‘iai e taimi ke lotu fakataha ai e kulupu’.

Liliu ‘o e tohi tapu’:

Ko e ngaahi Kosipeli’ mo e Saame ‘oku to’o ia mei he tohi tapu katoa ‘o tefito he Ordo Lectionum Missae, Editio Typica Altera, Typis Polyglottis Vaticanis, 1981. Ko e paaki eni ‘oku fiema’u ke ngāue’aki ‘e he ngaahi Palōkia Katolika’i

Nu'usila'ni kotoa. Ki he ngaahi kulupu 'oku nau faka'aonga'i e polokalama'ni he ngaahi Palōkia, 'e lava ke ne tokoni'i'a e kakai tokolahi ke nau faka'aonga'i ha fo'i lea pē ha kupu 'o e folofola ke fai ai ha fevahevahe'aki'i he ngaahi fehu'i ke' ne tatakī e pōtalanoa 'a e kulupu' hili hono lau tu'ō ua'ō e folofola' 'o e Misa he 'aho Sapate'.

Kātaki'oku'atā pē ke ngāue'aki ha tohitapu 'o ha lea kehe hangē ko ha kulupu 'oku nau lea he lea tatau pea nau ngāue'aki pē'a e tohitapu 'o'enua lea'.

Koe fakalaululoto mo e vahevahe 'oe taimi fakamamahi' he ngaahi kulupu' .

Ko e ngaahi komiuniti' 'oku' nau ngāue'aki'a e polokama' ni kau ai'a e ngaahi palōkia Katolika', kulupu Siasi fakatahataha', ngaahi fāmili', ngaahi kautaha lotu'a e siasi', ngaahi 'api nofo'anga e kau toulekeleka' pehē ki he kakai he pilisone'. 'Oku 'iai'a e ngaahi palōkia 'oku nau polokalama lolotonga e 'aho' pē efiafi'. 'Oku faka'aonga'i foki'a e polokalama' he ngaahi founga kehekehe hangē ko e ngaahi fāmili' 'o nau vahevahe he Kosipeli' mo lotu fakataha he fo'i uike 'e ono 'o e taimi fakamamahi'. Ko e kakai 'e ni'ihi'oku nau lotu fakafo'ituitui pē 'o faka'aonga'i e polokalama' ki he fakalaululoto mo e lotu. Tau'atāina ke faka'aonga'i e polokalama 'o fakatatau koi ho'ō fiema'u pē kulupu 'oku ke kau ai'.

Taki

Ko e fatongia 'o e taki'pē ko e tokotaha 'oku'ne tokanga'i e polokalama' ke tokoni ki he kulupu' i he tokoni ke fakatefito pe'a e polokalama' pea ke faka'ai'ai e kau mēmipa ken au fanongo mo vahevahe 'i he folofola'. Ko e fatongia eni 'e lava pē 'e ha taha 'e fili 'ehe kulupu' pē ko e vilo pē'a e kau memipa 'o e kulupu' 'i hono tatakī 'o e polokalama'.

Kotoa e kau mēmipa 'o e ngaahi kulupu 'oku 'iai pē 'enau ngaahi a'usia kehekehe 'i he 'enau faaifononga 'i he tui' mo honau ngaahi talēniti, ngaahi me'a'ofa 'oku nau ma'u pehē ki he mahino mo e 'ilo'ilo 'a e tokotaha kotoa 'i he kulupu'. Ko e tokotaha kotoa pē 'e fakalaululoto mo vahevahe mahu'inga 'i he uike kotoa pē. Ko e lotu' ke fakatefito 'i he – fo'i te'elango kuo tutu, tohitapu, matala'i'akau mo ha ngaahi faka'ilonga kehe – hiva 'oku fe'unga ke ngāue'aki he taimi 'oku fakahoko ai e fakalaululoto 'i he folofola'.

Pōtalanoa, vahevahe mo lotu

'I he pōtalanoa' mo e fevahevahe'aki' pea pehē ki he fakahoko 'o e Lotu' 'oku fakaafe'i ai kitautolu ke fakaloloto 'etau mahino'i'a e ngaahi Kosipeli mo faka'atā 'a e 'Otua' ke 'ne liliu kitautolu. Ko e taumu'a mahu'inga 'o 'etau ngāue 'i he taimi fakamamahi' 'a e Lotu, 'Aukai mo e Foaki ke liliu ai 'etau tō'onga mo'ui mo 'ofa mo tokoni ki hotau kaungā'api'. 'I he faka'osinga 'o e polokalama kotoa pē 'oku 'omi ai ha faingamālie ketau fakahoko ha ki'i ngāue ke fakahā'aki 'etau tui'. 'Oku tuku mai leva ki he kau mēmipa' ke 'nau fakahoko ha ngāue fakafo'ituitui pē fakakulupu lolotonga e uike' mo fakapapu'i'e hokohoko atu e ngāue he taimi fakamamahi' mo e Toetu'u'.

Ko e fakahokohoko eni e polokalama'

'Oku fe'unga 'a e fo'i polokalama kakato 'e taha mo e miniti 'e 60 – 90. Ko e ngaahi me'a leva eni 'oku fakahoko ai':

- **Talitali e kau mēmipa', lotu kamata mo e vahevahe** miniti 'e 10 – 15.
- **Ko e lau e folofola mo e ngaahi vahevahe** miniti 15 – 20
- **Fevahevahe'aki mo e fakalaululoto 'I he folofola** miniti 'e 30 – 40
- **Lotu mo e ngaahi ngāue ke fakahoko'** miniti 'e 5 – 10
- **Lotu tuku** miniti 'e 5 - 10

Fili lelei mo fakapotopoto neongo 'oku faingata'a

LOTU KAMATA

'Eiki 'Otua 'oku mau lotu mo kole ho'ó tataki' lolotonga 'emau faaifononga he taimi fakamamahi'. Lolotonga e taimi e fakalaulauloto mo e lotu mau lotua ke mau lava 'o 'ilo'i 'a e fofonga 'o e 'Afio' na- 'a e fofonga 'o e Manava'ofa. 'Omi ha mālohi mo ha ivi kemau lea mo fili ki he lelei'. Tokoni'i kimautolu ke mau tokoni'l e kakai ke nau lava 'o ikuna 'a e ngaahi 'ahi'ahi 'a e fili' 'Oku mau kole eni 'ia Kilisitō ko hotau 'Otua'

Saame 51

Tali: Ke ke meesi kiate au, 'e 'Otua, He ko ho tau 'a e mana'ofa'

Ka ke tamate'i 'eku ngaahi angahala'
ke hoa mo e lahi 'o ho'ó 'alo'ofa'.
Ke ke mātu'aki fo au mei he'eku hia',
pea 'ai keu ma'a mei he'eku angahala'. **Tali**

He 'oku ou 'ilo'i 'eku talangata'a,
pea 'oku ma fe'ao ma'u pē mo 'eku angahala'.
Ko koe – ko koe pē kuo u angahala ki ai':
Pea kuo u fai 'a e me'a 'oku kovi ki ho'ó vakai' **Tali**

Fakatupu 'iate au ha loto ma'a, 'e 'Otua ;
'O toe langa'i 'i loto ha laumālie totonua.
'Oua 'e kapusi au mei he fe'ao mo koe;
Pea ko ho laumālie tapu 'oua te' ke 'ave.
Ko e fiefia 'o ho'ó fakamo'ui' ke ke fakafoki kia kita.
Kae poupou au 'e ha laumālie tau'ataina. **Tali**

Fakahaofi au mei he halaia toto', 'e 'Elohimi ko hoku 'Otua fakamo'ui'anga'.
Kae fakahikihiki'i 'e hoku 'elelo ho'ó fakatonuhia.
'Atonai e ko hoku lOUNGUTU ke ke to'o, kae 'a'au 'e hoku ngutu' ho fakamālo'.

Tali

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Taki: Ko e hā ho'omou faka'amu mo e 'amanaki ki he pōtalanōa mo e vahevahe fakakulupu'. Ko e hā ho'o faka'amu hili e polokalama' he 'osi e taimi fakamamahi'.

KOSIPELI'

Fakaafe'i ha mēmipa 'o e kulupu 'ke ne lau le'o lahi 'a e Kosipeli'

Kosipeli 'a Luke 4:1 - 11

Pea na'e foki mai 'a Sēsū mei Soatani kuo fonu 'i he Laumālie Ma'oni'oni; pea takiekina fano ia 'i he toafa 'i he malohi 'o e Laumālie.

Pea 'ahi'ahi' i ia 'e he Tevolo 'i he 'aho'e fangofulu: pea ko e ngaahi 'aho ko ia na'e 'ikai te ne kai ai ha me'a; pea hili ia na'a ne halofia.

Pea pehe 'e he Tevolo kiate ia, Kapau ko e 'Alo koe 'o e 'Otua, fekau ki he fo'imaka ni ke hoko ko e fo'ima. Pea tali 'e Sesu kiate ia, 'o pehē, Kuo tohi, 'Oku 'ikai mo'ui 'a e tangata 'i he ma pē.

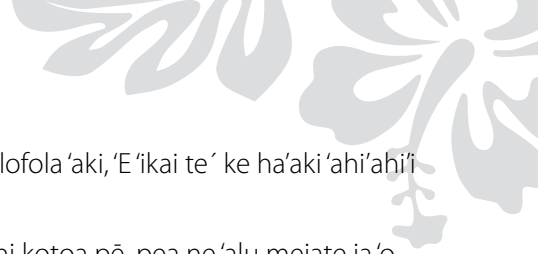
Pea ne 'ohake ia ki ha potu ma'olunga, 'one faka'ali'ali ki ai 'a e ngaahi pule'anga kotoa pē 'o mamani 'i ha kemo pē 'e taha.

Pea pehē kiate ia 'e he Tevolo', Teu foaki kiate Koe 'a e pule ki he ngaahi me'a' ni kotoa, mo hono naunau: he kuo tuku ia kiate Au; pea 'ilonga ha taha 'oku ou loto ki ai 'oku ou foaki ia ki ai.

Ko ia kapau te' ke punou 'o lotu kiate au 'e Koe, 'e 'o'ou kotoa.

Ka ka tali 'e Sēsū 'o ne pehe' kiate ia, Kuo tohi, Te' ke lotu ki he 'Eiki ko ho 'Otua', pea ko ia pē toko taha te' ke 'Otua'aki'.

Pea ne 'ave ia ki Selusalema, 'o ne fokotu'u ki he tu'ahivi 'o e Temipale', 'o ne pehē ki ai, Kapau ko e 'Alo koe 'o e 'Otua, hopo ki lalo mei heni. He kuo tohi, He kouna 'e la 'ene kau 'angelo ke vakavakai Koe; mo 'ene foki, te' nau fatakinima Koe, na'a pākia ho va'e 'i ha maka.

Pea tali 'e Sesu 'o ne pehe ki ai, Kuo folofola 'aki, 'E 'ikai te' ke ha'aki 'ahi'ahi' 'a e 'Eiki ko ho 'Otua.

Pea kuo faka'osi 'e he Tevolo 'a e 'ahi'ahi kotoa pē, pea ne 'alu meiate ia 'o tali faingamālie'.

Pea tali 'e Sēsū 'o ne pehē ki ai, Kuo folofola 'aki, 'E 'ikai te' ke ha'aki 'ahi'ahi' 'a e 'Eiki ko ho 'Otua'.

Pea kuo faka'osi 'e he Tevolo 'a e 'ahi'ahi kotoa pē, pea ne 'alu meiate ia 'o tali faingamālie. Kī'i taimi 'o e fakalaulauloto' i he kosipeli'.

FAKALAULAUOTO 'I HE KOSIPELI'

Ko e ngaahi 'ahi'ahi ne a'usia 'e Kilisitō ko e ngaahi naunau fakamatelie, fiemālie mo 'iloa. 'I he taimi ne vaivai ai', ne holo hono mālohi mo hono ivi' pea ne fehokotaki vāofi mo 'ene Tamai' pehē ki he folofola' ke ne lava 'o matu'uaki 'a e fakahala pē 'ahi'ahi 'a e fili'. Ko e taha 'o e ngaahi pole ne fepaki mo e kakai 'o e 'aho' ni ko e faingata'a 'o e tukuange 'o e ma'ume'a' mo e fiemālie'. Hange' pē ko e 'ahi'ahi' 'o Sēsū ke punou kia Sētane kane ma'u kotoa 'a e mafia ki he māmani mo hono koloa'. Ke tau falala kakato ki he'etau Tamai Hevani'. Ketau fakamu'omu'a ma'u pē 'a e 'Otua' he me'a kotoa.

TALANOA MO E VAHEVAHE FAKAKULUPU'.

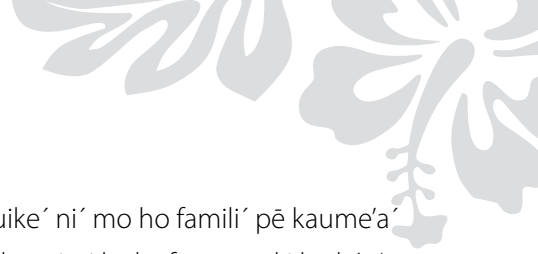
Na'e tataki 'a Sēsū 'e he Laumālie 'i he toafa', na'e faingata'a ke ne fili 'a e anga 'o e mo'ui na'a' ne fiema'u'. 'Oku anga fēfē 'e tau sio ki he'etau mo'ui' mo e fili 'oku tau fai'. Anga fēfē ha tuku taha pē 'etau tokanga' ketau hoko ko e kau ngāue ke 'omi e ngāue 'a e 'Otua' ki māmani.

Ngaahi fakatauele 'o e 'aho' ni 'i Papua New Guinea

Ko e taimi fakamamahi' 'oku kamata'aki ia 'a e 'a'ahi'i' 'o Kilisitō 'i he toafa'. Ne 'ahi'ahi'i' 'aki ia e ngaahi koloa matelie mo e fiemālie pea 'iloa foki.

Lahi 'a e komiuniti' he 'aho' ni 'oku nau fehangahangai mo e ngaahi 'ahi'ahi tatau 'i ha taimi nounou pea ma'u faingamālie ai he fō'i vaha'a taimi lōlōa. 'I Papua New Guinea ko e 'ahi'ahi' 'oku hā 'i he founda kehekehe. Ko e taha e ngaahi 'ahi'ahi' ko e kumi'o e lolo pehē ki he keli malala'. 'E malava ke ne 'omai ha faingamālie taimi nounou he koloa fakamatelie ki he kakai 'e ni'ihi, te' ne toe fakatupu mo e maumau 'i he 'ātakai ' moe ngaahi komiuniti' 'i he fehikitaki holo'o e nofo'.

LOTU

- Vahevahe ho’o a’usia ‘i he Kosipeli ‘o e uike’ ni’ mo ho famili’ pē kaume’a’
- ‘Alu ki ha feitu’u’oku longonoa ‘o ma’u ha taimi ke ke fanongo ki he le’o ‘o e ‘Otua’i ho’o mo’ui’.
- Fakatokanga’i ‘a e ngaahi ‘ahi’ahi ‘o e māmani ‘o e ‘aho’ ni’.

LOTU TUKU

‘Otua mafimafi ‘oku mau kole atu ho’o tataki’ he’emau faaifononga ‘i he taimi fakamamahi’. ‘I he taimi ‘oku mau fetaulahi ai mo e ‘ahi’ahi ‘a e fili’-‘oku mau kole ‘a e Laumālie Mā’oni’oni’ ke ‘omai ha loto lahi, tui, mo e potō’ kemau ‘ilo ‘a e ngaahi me’a totonu ke mau fai’. ‘I he ‘emau faaifononga he taimi fakamamahi’ to’o mu’a meia kimautolu ha me’a pē ‘oku ‘ikai ko koe ka ‘ke fakafonu kimautolu ‘aki ho tāpuaki’. ‘I he taimi ‘oku mau vaivai fakaetangata ai’ foaki mai mu’a ho’o anga fakatōkilalo’ ke mau ma’u ‘a e ‘Afio’ na ‘o ‘ikai ‘I ha mau mālohi kā ko e ‘Afio’ na pē. Fakatauange kemau mātā ‘a Kilisitō he’emau ngāue mo e kakai’. ‘Oku mau kole eni ‘Ia Kilisitō ko homau ‘Eiki’. Amen

Ngāue mo e 'ofa 'a e 'Otua'

"I he siasi' 'oku 'ikai ha taha – pātele, mo'ui fuakava, kakai – he ngāue mo e 'ofa 'a e 'Otua' 'oku' ne ako'i kimautilu ke to'o homau sū he kekele tapu 'o e kakai kehe'."

Tu'itapu Falakiko, Evangelli Gaudium. 169.

LOTU KAMATA

'E 'Otua 'i he uike ko eni' 'oku mau fakamo'oni ai ki ho faka'ofa'ofa'. Ho'o fakahāhā kia kimautilu ho'o'ofa', manava'ofa' mo ho'o tāpuaki' 'i he 'amanaki lelei mo e mahino. 'Oku 'ikai kemau ngalo 'iate Koe pē te ke ngalo 'ia kimautilu. 'Oku mau tuku kiate Koe 'e mau 'amanaki'. 'Oku mau kole eni 'ia Kilsitō ko homau 'Eiki'. 'Ameni.

Saame 32

Tali: 'Eiki, ke ha kiate kimautilu ho'o'ofa', 'o taau mo 'emau tatali ki he 'Afio' na'.

He 'oku totonu 'a e folofola 'a e 'Eiki; Pea ko 'ene ngaahi ngāue 'oku fai 'i mo'oni. 'Oku ne manako ki he totonu', mo e fakamaau lelei'. 'Oku fonu 'a mamani 'i he 'ofa 'a e 'Eiki'. **Tali**

Vakai 'oku hila 'a e fofonga 'o e 'Otua kiate kinautilu 'oku 'apasia kiate ia', Ki ha'a matatali ki he'ene 'ofa'; Ke hamusi honau laumālie mei he mate', Pea ke fakamo'ui kinautilu mei he hongē'. **Tali**

Kuo nofo'aki tali hotau laumālie ki he 'Otua': Ko hotau tokoni ia mo hotau pa. Seuke, 'e fiefia hotau loto 'i he 'Afio' na, He kuo tau falala ki hono huafa tapuha'. **Tali**

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Taki: Fēfē ‘a e uike’ ni? Ko e hā ho’o vakai ki he folofola mo e fakalaulauloto he taumu’a ‘o e fili ki he lelei?

KOSIPELI: KO E KOLŌLIA ‘O E ‘EIKI’

Ke lau ‘e ha taha ‘o e kulupu mei he pepa ko eni pe mei he tohitapu.

Kosipeli ‘a Matiu: 17:1-9

Pea hili ‘a e ‘aho ‘e ono, na’e ‘ave ‘e ‘sesu ‘a Pita, mo Semisi, pea ne ‘ohake kinautolu ki ha mo’unga ma’olunga fakaekinautolu. Pea na’e fakakehe hono anga ‘i honau ‘ao, pea na’e malama hono fotunga ‘o hange ko e la’a, pea ko hono ngaahi kofu na’e hinaekiaki mai ‘o hange ko e maama. Pea ta na’e ha kiate kinautolu ‘a Mosese mo ‘Ilaisia ‘oku nau talanoa mo ia.

Pea tali ‘e Pita ‘one pehe kia Sesu, ‘Eiki, ‘oku sai ‘etau ‘i heni: kapau ‘oku ke loto ki ai, peau ngaahi ‘i heni ha fakahekeheke ‘e tolu; ‘o taha mo’ou, pea taha mo’o Mosese, pea taha mo’o ‘Ilaisia. Pea lolotonga ‘ene kei lea, fakafokifa na’e fakapulou kinaua ‘e ha ‘ao maama: pea ‘iloange ko e le’o mei he ‘ao na’e folofola mai, ko hoku ‘Alo Pele ‘ena, ‘a ia kuo u hoifua ai; mou fakaongo kiate ia.

Pea ‘i he fanongo ki ai ‘a e kau ako, na’a nau mape’e ki honau mata ‘, ‘o nau manavahe ‘aupito. Pea ‘unu’unu mai ‘a Sesu ‘o ne ala kiate kinautolu, mo ne pehe, Tu’u, pea ‘oua ‘e manavahe. Pea ‘i he’enu hanga hake ke vakai, na’e ‘ikai te nau sio ki ha taha, ka ko Sesu pe.

Pea ‘i he’enu o hifo mei he mo’unga, na’e fonosi kinautolu ‘e Sesu, ‘o pehe, ‘Oua na’a mou tala ki ha taha ‘a e me’a kuo ha, kae’oua ke tu’u mei he mate ‘a e Fanautama ‘a Tangata

Ki’i fakalongolongo ‘o fakakaukau ki he Kosipeli’. Fakaafe’i ‘a e kulupu ke nau vahevahe ‘i ha fo’i lea pe kupu’i folofola ne ongo makehe kiate kinautolu.

Ke toe lau ‘a e folofola ‘e ha taha e kulupu’. Hili ia ‘ pea to e tuku ha taimi ke fakakaukau pē fakalaulau loto ki he folofola’.

FAKALAU LAUTO KI HE KOSIPELI´

Ko e kau Akonga´ ne nau manavahe´ i he malumalu´ o e´ao´. Na'e fakahā e he´Otua´ hono langilangi´ mo hono mafai´ ne laulōtaha pea mahulu atu hono mafimafi´ia kinautolu. Kakai tokolahi kuo nau faingatā´a'ia he fepaki mo e ngaahi tūkunga fakaenatula hange´ ko e matangi mālohi. Ne tokoni pē´a Sēsū ki he kau ako´ ke hoko atu pē´ enau fononga´. Ko e feohi mo Sēsū´i hono sino fakamātelie´ oku tokoni ki he kakai kenau tu´u´o laka atu he matangi´o e mo´ui´. Ko e ofa mo e maama´a e´Otua´ oku hā ia he taimi oku fetokoni´aki ai e kakai´. Oku tau fehokotaki mo Kilisitō pea mo e kakai´i he komiuniti´, pea mahino ai ki he tokotaha kotoa pē´oku´ikai ke nau nofo taautaha pē. Ko kitautolu´a e fofonga´oe Tamai´ mo´ene faimanava´ofa´ he taimi oku tau a´u atu ai´o ala mo fakalotolahi ki he tokotaha kotoa pē´i he´etau ilifia´.

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Hili´a e liliu´a e fōtunga´o Sēsū, Na´a´ ne fakaafe´i´a e kau´Apositolo´ ke nau tu´u´o´oua´e manavahe´. Anga fēfē hono fakaafe´i kitautolu ke tau tu´u´o´ikai manavahe´? I fe nai neu fe´iloaki ai mo e fofonga´o e´Otua kimui´ ni?

KE TAU LOTU

Anga fēfē´etau mo´ui´aki e Kosipeli he´etau fai ha ngāue?

- Fanongo ki he´Otua´ he´ene folofola´oku´ ne´ofa´i koe
- Poupou´i pe tokoni´i ha taha´oku´ikai hano le´o hange´ ko ha pēpē pē ko ha vaivai
- Tuuaki ha kaveinga mahu´inga´i he komiuniti´ pē sōsaieti´

LOTU TUKU

‘Eiki´Otua´i he taimi´e ni´ihi´i he´emau mo´ui´ oku mau malumalu he´ao´, oku mau lotu ke´omai ho´o māama´ moe´ofa´ ke mau lave ai. I he´emau mā mo e ilifia´, fakamanatu kia kimautolu´oku´ ke´ia kimautolu ma´u ai pē. Ko´emau tui´ oku´iate Koe ka´i homau fanga tokoua mo e tuonga´ane´oku´ikai ke nau lava, ke ke fakamanatu mai´oku´ ke tauhi pau kia kimautolu he´oku´ikai ngalo´iate Koe ho kakai´. Tuku ke mau hoko ko e fofonga´o Sēsū, nima mo e va´e o Sēsū´i mamani´o e´aho´ ni´.

Maama hili 'a e matangi mālohi'.

'I he talanoa 'o e liliu 'a e fōtunga 'o Sēsū', nā'e 'iai e ngaahi maama mo e 'ata ne hā fakaofu. 'I he vakai 'a e kau 'apositolo ne ha e kolōlia 'o Kilisitō lolotonga 'ene fakataha mo Mosese mo 'Ilaisia', ne mo'utāfu'ua mo ilifia he malumalu 'o e 'ao'. Ne ala atu 'a Sēsū 'o tokoni kia kinautolu ke nau tu'u. Ne 'iai 'a Sēsū kimu'a, lolotonga pea mo e hili 'e taimi 'enau ilifia'.

Hili 'a e saikolone fakatalopiki ko Winston 'i Fisi Ma'asi 2016, ne 'alu leva e Komisoni 'o e Faitotonu' mo e Langa fakalakalaka' ki he ngaahi komiuniti' nofo mama' o 'ikai ofi ki ha kolo' ke 'ahi m tokoni kia kinautolu. Ko e taha 'o e kau Pātele tauhi palōkia' ne a'u ki he Nabutini Settlement (Vāhenga Ba. Viti Levu) ke 'ave ngaahi tokoni fakavavevave'. Ko hono kakai ia - Na'a ne tauhi hono vā mo e ngaahi komiuniti na'e tokanga ki ai. Na'a ne 'ilo mo tokoni'i kinautolu kimu'a pehē 'i he hili 'a e saikolone, 'o 'ikai ko ha kautaha ngāue ki tu'a ke fakatefito pe he tokoni fakataimi. Ko e ngāue femātaaki mo e kakai 'oku nau fiema'u tokoni vivili 'oku ha mai ai 'a e 'Ofa 'a e 'Otua. Ko e maama ia hili 'a e malumalu o e matangi mālohi.

Fe'iloaki mo e 'Otua' 'i he kakai mo e feitu'u 'oku 'ikai anga maheni ki ai

“Ko e Akonga' 'oku 'uhinga ia 'oku mau mateuteu ma'u pē ke 'omi 'a e 'ofa 'a Sēsū ki he kakai', pea 'e lava pē ke hoko ha taimi pē 'i ha feitu'u pē; pē vaha folau.”

Tu'itapu Falakiko, Evangelli Gaudium 127.

LOTU KAMATA

'E 'Eiki mo hoku 'Otua, 'oku ou tui kiate koe, Tamai, 'Alo mo e Laumālie Mā'oni'oni... Kuo ke 'omi 'a e mafai kiate au. Neu ongo'ī hela'ia mo ngāue. 'E 'Eiki mo hoku 'Otua, ko 'eku faka'amu', tokoni'ī au keu tui mo 'oua 'aupito na'a' tuku 'eku fekumi kia koe'. Tuku mai ke mau fekumi ma'u pē kia te Koe mo ho'o mo'oni'. 'Omi 'a e loto lahi' keu fekumi ki ho'o tokoni keu ma'u koe ma'aku he tene fakatupu'a e 'amanaki lelei' i hono ma'u koe. Ko au eni'ī ho 'ao mo 'eku fakamaatoato mo e 'ikai 'ilo ha me'a'. Ke hoko atu mu'a e 'uluaki ka ke fakamo'ui 'a e 'ikai 'ilo ha me'a'. 'I ho'o fakaava 'a e matapā mo talitali lelei au; Ngaahi matapā kuo tāpuni', tokanga mai ki he 'eku tangi'; ke malava keu manatu'ī koe, mahino'ī koe mo 'ofa kiate koe. Ameni.

Saame 94

Tali: Ha'u ke tau hiva fiefia ki he 'Otua: Ke tau mavava ki hotau makatu'u fakamo'ui'anga.

Ha'u ke tau hiva fiefia ki he 'Otua:

Ke tau mavava ki hotau makatu'u fakamo'ui'anga. **Tali**

Tau 'a'ahi kiate ia mo e fakamalo,

Tau fa'u hiva saame ki he'ene 'Afio. **Tali**

Tau o ke tau hu mo punou;

Tau tu'ulutui 'I he 'ao 'o e 'Otua ne ne ngaohi kitautolu. **Tali**

He ko hotau 'Otua' ia, Pea ko kitautolu ko e kakai'oku' ne fafanga, mo e sipi'oku ne tauhia. **Tali**

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Taki: Anga fēfē ho'o a'usia e 'ofa'a e 'Otua he uike' ni pē tu'u ta'eilifa?

KOSIPELI 'O E SAPATE HONO TOLU 'O E TAIMI FAKAMAMAHI'.

Ke lau'e ha taha'o e kulupu mei he pepa ko eni pe mei he tohitapu.

Kosipeli 'a Sione 4:5-42

Pea na'e hoko ai ki ha kolo'o Samelia, 'a ia na'e ui ko Saika, 'o ofi ki he potu fonua na'e foaki'e Sekope kia Sosefo ko hono foha. Pea na'e tu'u'i he potu ko ia ha vai, ko e vaikeli'o Sekope. Pea ko eni, kuo hela'a Sesu'i he fononga, pea ne ta'utu leva ki he ngutu vai: ko hono taimi na'e fe'unga nai mo e ono. 'Iloange na'e ha'u ha fefine, ko e Samelia, ke 'utu vai: pea pehe'e Sesu ki ai, 'E, mai si'aku inu: (he ko 'ene kau ako kuo 'aluange ki he kolo ke fakatau me'akai.) Pea lea ai'a e fefine Samelia kiate ia, Ko e toe tala inu ha e kiate au, ka ko e siu koe, pea ko e fefine Samelia kita? He tala'ehai'oku'uhi ha Siu ki ha Samelia. Pea tali'e Sesu'o ne me'a ki ai, Ka ne ke 'ilo'a e me'a'ofa'a e 'Otua, pea ka ne ke 'ilo pe ko hai ia'oku ne pehe atu, 'Omi haku inu; pehe ko koe ne ke fai'a e kole kiate ia, pea kuo ne 'atu ha vai mo'ui.

Pea lea ai'a e fefine kiate ia, 'Eiki, 'oku'ikai ha'o me'a ke 'utu'aki, pea 'oku loloto'a e luo; pea mei fe ai ho'o ma'u'a e vai mo'ui na?

He ko e lahi koa koe'i he 'etau kui ko Sekope, 'a ia na'a ne tuku mai kiate kimautolu'a e vai ni, pea na'e inu mei ai'e ia, mo hono ngaahi foha, pea mo'ene fanga manu? Pea tali'e Sesu, 'o ne me'a kiate ia, 'A, ko ia kotoa pe 'oku inu mei he vai ko eni te ne toe fieinua: Ka 'ilonga'a ia te ne inu mei he vai teu'atu'e au, 'e'ikai'aupito te ne toe fieinua'o ta'engata; ka ko e vai te u'atu kiate ia'e au te ne tupu'i loto'i he toko taha ko ia, ko e matavai mapunopuna hake, 'o iku ki he mo'ui ta'engata.

Pea lea 'a e fefine kiate ia, 'Eiki foaki mai'a e vai ko ia kiate au koe'uhi ke 'oua na'a ku feinua, pe ongosia mai ki heni ke 'utu.

Pea me'a'e ia ki ai, 'Alu 'o ui mai ho husepaniti, pea ha'u ki heni. Pea tali 'a e fefine 'o pehe, 'oku 'ikai si'aku husepaniti. Pea pehe ange e Sesu, 'Oku mo'oni pe ho'o lea na, 'Oku 'ikai te u ma'e husepaniti: he na'a ke ma'u ha husepaniti 'e toko nima; pea ko e tangata 'oku ke ma'u ni 'oku 'ikai ko ho husepaniti: ko e mo'oni ho'o lau ko ia.

Pea lea ki ai 'a e fefine, 'Eiki, ta 'oku ou vakai ko e palofita koe. Ko 'emau ngaahi kui na'a nau fai 'enau lotu 'i he mo'unga ni; ka ko kimoutolu 'oku mou pehe, ko Selusalema pe 'a e potu 'oku totonu ke fai ai 'a e lotu.

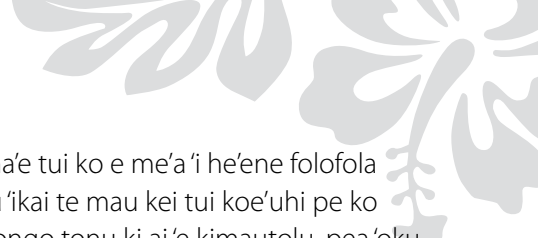
Pea lea ki ai 'a Sesu, 'Efefine, tui mai kiate au, 'oku 'unu mai ha taimi, 'a ia 'e 'ikai te mou fai 'i he mo'unga ni, pe 'i Selusalema, ho'omou lotu ki he Tamai. Ko kimoutolu 'oku mou lotu ki he me'a 'oku 'ikai te mou 'ilo ki ai: 'oku mau lotu kimautilu ki he me'a 'oku mau lau'ilo'; he 'oku mei he kakai Siu 'a e fakamo'ui.

Pea lea 'a e fefine ki ai, 'Oku ou 'ilo 'oku ha'u 'a e Misaia; ('a ia 'oku ui ko Kilisito:) ka toki ha'u 'a e tokotaha ko ia te ne fakaha kiate kimautilu 'a e me'a kotoa pe kotoa pe.

Pea folofola ai 'a Sēsū kiate ia, Ko au ia 'oku lea kiate koe. Pea fe'unga mo ia mo e omi 'ene kau ako, 'o nau ofo 'i he'ene talanoa mo ha fefine: kae mole ke mama'o ha nau taha te ' ne pehē, Ko e ha 'a e me'a 'oku ke fiema'u? pē Ko e ha 'a e me'a 'oku ke talanoa ai mo e fefine?

Pea tuku ai 'e he fefine 'ene 'angavai, 'o ne 'alu mei ai ki he kolo, 'o ne pehe ki he kakai, Omi ange, 'o mamata ki he tangata kuo ne tala mai 'a e me'a kotoa kuo u fai: 'Oku 'ikai nai ko e Misaia eni, 'e? Pea nau 'alu atu mei he kolo, 'o nau kamata laka mai kiate ia.

Pea ko eni, na'e ai ha toko lahi mei he kolo ko ia na'a nau tui pikitai kiate ia, 'a e kakai Samelia, ko e me'a 'i he lea 'a e fefine, he'ene fakaha, Kuo ne tala mai 'a e me'a kotoa pe neu fai. Ko ia 'i he a'u ange 'a e kau Samelia, na'a nau kole kiate ia ke ne nofo hifo mo kinautilu: pea ne nofo 'i he potu ko ia 'o 'aho ua.

Pea toko lahi ange noa pe 'a e kakai na'e tui ko e me'a 'i he'ene folofola 'a'ana; pea nau pehe ki he fefine, 'Oku 'ikai te mau kei tui koe'uhi pe ko ho'o talanoa na'e fai; he kuo mau fanongo tonu ki ai 'e kimautilu, pea 'oku mau 'ilo, ko eni mo'oni ia 'a e Fakamo'ui 'o mamani.

Ki'i fakalongolongo si'i 'o fakakaukau ki he folofola'. Ke vahevahe kulupu 'i ha foil lea pe kupu 'o e folofola' ne ongo makehe kia kinautilu.

FAKALAULAULOTO 'I HE KOSIPELI'

Ko 'etau ngaahi faingata'a'ia 'oku ope atu 'ikai lava ketau liliu hangē ko e tangata mo e fefine', Siu mo e Samaletani', 'ulungaanga fakafonua mo e ngaahi siasi kehekehe. Ko e talanoa ne kamata mei he fiema'u ke fakakakato 'a e fiema'u fakamätelie moe tupulaki 'o e mo'ui fakalaumälie'. 'I he fehanganagai 'a Sēsū mo e fefine Samaletani' ne ongo'l e toe lahi ange 'ene a'usia 'i he māmani'. Ne 'a 'o toe sio ki he ngaahi 'ilo fo'ou mo e ngaahi faingamälie makehe ma'ana.

Na'a' ne 'ilo tā 'oku lahi e ngaahi faingamälie' 'o 'ikai ngata pe he fakamätelie 'oku sio mo ongo'i. Ne 'ave ia 'e Sēsū ki ha tu'unga ma'olunga ange he anga 'ene sio ki he mo'ui' mo 'ene fakatupu'. Ne ako 'a e fefine' mei a Sēsū ko e 'ofa 'a e 'Eiki 'oku hulu atu mei he 'ene a'usia – "kapau na'a' ke 'ilo 'a e mohu faufau e ngaahi 'alo'ofa 'a e 'Otua' "Oku toe fakaafe'i foki mo kitautolu ke tau sio mama'o atu ki he ngaahi lelei 'oku foaki 'e he 'Otua' ma'a kitautolu'.

TALANOA MO VAHEVAHE FAKAKULUPU

Ko e fefine Samelia ne 'ohovale 'ia Sēsū, ko e Siu ne lea kiate la. Kuo' ke a'usia ha'o 'ohovale 'i ha fe'iloaki mo ha taha?

Ne hela'ia 'a Sēsū he fononga. Kuo' ke hela he feinga ki he faitotonu'?

Ko hai ha taha kuo' ne 'omi 'a e folofola 'a e 'Otua kiate Koe?

'Omi 'o e vai mo'ui' ki Kilipati

Ko e fe'iloaki 'a Sēsū mo e fefine Samaletani 'o kole me'i vai inu, ka koha fe'iloaki ne tukuange ai 'a e ngaahi 'a vahevahe. 'I he fefine ko eni' ne toko taha pē he vaitupu 'i he ho'ata mālie, 'Oku' ne talaki mai 'oku' ne ta'elata mo faingata'a'ia 'i he lotolotonga 'o e komiuniti' 'oku' 'iai'. Ko e talanoa ne ope atu ia he vai 'ata'ata' pe ka koe vai 'o e laumālie 'oku' ne 'omi' 'a e mo'ui ta'engata'.

'I he founga tatau pē 'a e fiema'u fakamatelie 'a Kilipati 'oku' ne tohoaki'i e tokanga 'a e kakai' - ko e mā'olunga ange 'a e tahi', si'isi'i e vai', 'uli e 'ea', si'l e me'akai mo'ui lelei'. Ka ko e ngaahi fiema'u ko 'eni' 'oku' fakapuli mai ai e ngaahi pole kehekehe, pehē ki he mālohi 'o e tali 'a e komiuniti. Ko e Caritas 'a Kilipati' ne folau atu 'a e kulupu 'a e to'utupu' ki he ngaahi 'Otumotu' 'o talanoa mo e kakai 'o e fonua' fekau'aki mo e ngaahi pole

'oku nau fetaulaki mo ia', pehē ki he'enua fekau'aki mo e 'ulungaanga fakafonua, mo 'enua fekau'aki mo e fonua'. Ko e vahevahe 'o e poto mo e ngaahi a'usia 'i he'enua ngaahi faingata'a'ia 'o tataki ai kinautolu ki he'enua fiema'u ope atu mei he fakamātelie.

'I he komiuniti 'o e kakai Siu', ko e fefine Samelia ne faingata'a'ia ne 'ikai ko ha tokotaha ia ke ne tu'uaki e ongoongo lelei. 'I he founga tatau 'oku hoko 'i Kilipati ko e to'utupu' 'oku nau vahevahe e 'ulungaanga fakafonua' pē tuku kia kinautolu ke nau lea he ngaahi palopalema'. Ko e liliu ia 'a e ngaahi tūkunga'

- taimi 'e ni'ihī ko e fili 'o ha kakai 'oku 'ikai ke nau lavame'a pē 'iloa 'oku nau tufaki e ongoongo lelei. Ko e fefine Samelia ' ne hoko 'o liliu 'i he'ene komiuniti ' hili 'ene fanongo ki he ki fakahinohino 'a Sēsū mo vahevahe mo e kakai kehe '. Pehē pe 'a Kilipati ko e to'utupu kuo nau hoko ko e kau semipioni 'o e liliu tu'unga he'enu fanongo ki he vahevahe 'a e kakai ' ki he ola 'o e liliu 'a e 'ea 'i he mo'ui 'a e kakai '.

LOTU

- 'E anga fēfē ke tau to'o e vahevahe mo e talanoa ' mo fakahoko e ngāue 'i he'etau mo'ui faka'aho?
- Feinga ke fetu'utaki mo ha taha 'oku 'ikai ke ' ke fakakaukau ke fetu'utaki mo ia
- Lau ha tohi fekau'aki mo ha ngaahi kulupu 'o ha fonua 'oku nau fakalelei, eg: Saute 'Afilika.

"Ko e fefine Samaletani ne hoko ia ko e tokotaha ngāue fakamisinale hili pē 'ene fē'iloaki mo Sēsū. Ne tokolahi e kau Samelia ne tafoki 'o tui kia Sēsū tu'unga he 'fakamo'oni 'a e fefine '. (Sione 4:39). Pehē kia Paula hili 'ene fetaulaki mo Sēsū, ne hoko ai pē ko e fakamo'oni kia Kilisitō" (Ngāue 9:20; cf. 22:6-21) Ko e hā 'oku tau toe tali ai? "

Tu'itapu Falakiko, paragraph 120, Evangelii Gaudium.

LOTU TUKU

'Eiki, 'oku mau lotu koe'uhi ' ke tali 'e he kau ako ' 'a e fakaafe 'a Sēsū ke nau inu he vai 'o e mo'ui '. Fakafonu homau loto ' 'aki 'a e 'ofa ta'efakangatangata 'a e 'Afio ' na. 'Ofa ke fonu 'emau ngaahi ipu pea hake he ngaahi tāpuaki ne tafē atu ki he kakai kehe '. Ke tanumaki mu'a homau laumālie ke 'oua nā'a mau toe feinua. 'Oku mau kole 'eni 'ia Kilisitō ko homau fakamo'ui '. Ameni.

Ke 'ā hotau mata' o sio hangē ko e sio 'a e 'Otua'.

“Ke 'ā hotau mata' o vakai ki he faingata'a'ia e māmani', 'a e lavea hotau tokoua mo e tuofāfine kuo nau tukuange honau ngeia mo 'omai e faingamālie ke tau fakatokanga'i 'enau tangi ki ha

tokoni'! Ketau ala atu mu'a 'o tokoni'i kinautolu kenau ongo'i 'a e māfana 'o 'etau fakataha', hotau vā mo 'etau ngāue fakataha'. Ke hoko 'enau tangi' ke tau ngāue fakataha ki hono tukuange atu 'a e 'ā vahevahe hotau kehekehe' 'aia 'oku' ne ma'u 'a e tu'unga mā'olunga mo e fakapuli mai ai e mālualo'i mo e siokita!”

Tu'itapu Falakiko, Misericordiae Vultus 15.

LOTU KAMATA

'Otua' o e 'ofa', kemau 'ā' o lava ke mau sio ki he ta'efaitotonu 'i he māmani'. Tokoni'i kinautolu ke mau mahino'i ko e ngaahi palopalema', ke tau ngāue ki ha ngaahi founa ke fe'unga mo hono tokoni'i e kau faingata'a'ia'. Tataki 'emau tui' ke mau ngāue mo kinautolu 'oku nau fu'u fiema'u e tokoni'. Tokoni'i ai pē kinautolu ke mau lava 'o sio ki he kakai' mo e ngaahi feitu'u' 'o hangē pē ko ho'o sio kia kinautolu'. 'Oku mau kole 'eni' i he huafa 'o Sēsū ko homau 'Eiki'. 'Ameni.

Saame 23

Tali: Ko hoku tauhi 'a Sihova; 'E 'ikai te u masiva

Ko hoku tauhi 'a Sihova; 'E 'ikai te u masiva.

'Oku ne fakatokoto au he ngaahi toafa lau mukomuka; 'Oku ne taki au ki he ngaahi vai fakanonga.

Ko hoku laumalie 'oku ne fakafoki: 'Oku ne taki au 'i he ngaahi hala 'o e ma'oni'oni;

Ko hono 'uhinga e Ke hono huafa pe. **Tali**

'Io, neongo 'ete 'alu pe 'i he tele'a 'o e Mate,
'E 'ikai te u manavahe ki ha kovi;
He ko koe 'oku ma feohi:
Ko si'o tokotoko mo 'akau. **Tali**

'Oku ke teuteu mai 'i hoku 'ao ha tepile,
Ka ko hoku ngaahi fili 'oku sio mei he:
Kuo ke pani lolo hoku 'ulu;
'Oku fonu mahuohua 'eku ipu. **Tali**

Ta 'e toupili mai 'a e lelei mo e 'alo'ofa
'I hoku ngaahi 'aho kotoa;
Pea ko 'eku nofo 'i he fale 'o Sihova
'E fai pe 'o lauikuonga. **Tali**

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Taki: Ko e hā ha ngaahi founa kuo' ke a'usia e vai mo'ui'a Kilisitō he uike kuo 'osi?

'E anga fēfē ha'a tau fehokotaki mo e kakai 'oku 'ikai ke tau fa'a fe'iloaki'?

KOSIPELI 'O E SAPATE HONO F' 'O E TAIMI FAKAMAMAHÍ'.

Kole ki ha mēmipa 'o e kulupu' ke' ne lau le'o lahi e kosipeli' mei he Tohi tapu' pē ki'i tohi 'oe polokalama' ni.

Kosipeli 'a Sione 9:1-41

Pea 'i he 'ene 'alu ange, na'a ne 'ilo ha tangata na'e kui, 'a ia na'e fanau'í 'oku pehe. Pea fehu'í kiate ia 'e he'ene kau ako, 'o pehe, Lapai, ko hai ne angahala, 'a e siana ni, pe ko'ene matu'a, 'o tupu ai hono fanau'í kui?
Pea tali 'e Sesu, Na'e 'ikai ko e angahala 'a e siana ni, pe ko'ene matu'a: ka koe'uhi ke fakae'a 'iate 'a e ngaahi ngau'e 'a e 'Otua.

Kuopau pe ke tau fai'a e ngaue 'a'ana na'a ne fekau mai au lolotonga 'oku 'aho:'oku'unu mai'a e po, 'a ia'e 'ikai lava ai'e ha taha ke ngaue. Kau ka'i mamani, ko e maama au 'a mamani.

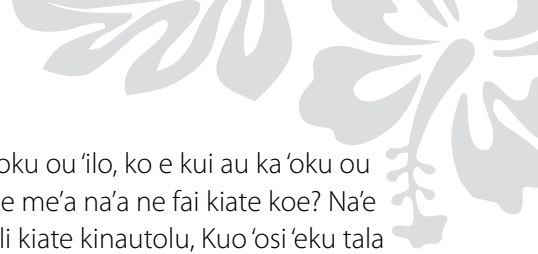
Pea'i he'ene lea pehe, na'a ne 'a'anu ki he kelekele, 'o ne ngaohi 'aki 'a e favai ha me'i pelepela, mo ne pani 'aki'ene pelepela, 'a e ongo fo'imata, 'o ne folofola kiate ia, Mole pe 'o fufulu 'i he vai ko Sailoame, ('a ia ko hono hiki, Ko e fekaua.) Ko ia na'a ne 'alu 'o fufulu, 'o ne ha'u kuo 'a.

Ko ia ko hono ngaahi kaunga'api, pea mo e kakai na'e fa'a tokanga mu'a kiate ia, ko e toko taha na'e mo'ui kole pe, na'a nau pehe, 'ikai ko e siana 'eni na'e nofo he, 'o hanganaki kole? Na'e pehe'e ha ni'ihi, 'Oku'ikai, ka'oku ne hange pe ko ia: ka ka pehe'e ia, Ko au ia.

hoku poko'i mata ni, pea fufulu, pea u 'a. Pea lea ai'a e ni'ihi'o e kau Falesi, 'o pehe, Tala'ehai ko ha tangata ia mei he'Otua: he'oku'ikau te ne tauhi'a e Sapate. Ka ka pehe'e ha ni'ihi, 'Olava fefe'e ha tangata'oku anghala ke fai ha ala mana pehe? Pea na'e hoko ha mavahe'iate kinautolu. Pea nau toe lea ai ki he motu'a na'e kui, Ko e ha ha'o poa 'au ki he tangata na, he'ene faka'a ho mata? Pea ne pehe, ko e palofita ia.

Ko ia ko ha'a Siu na'e 'ikai temau tui ne kui'a e tangata, pea toe'a, kae'oua ke nau ui ange'a e matu'a'a e tangata kuo faka'a; mo nau'eke kiate kinaua, 'o pehe, Ko eni ho'omo tama, 'a e toko taha'oku mo pehe na'e fanau'i kui? Pea'oku fakafefe ai'ene'a ni? Pea na'e tali'e he'ene matu'a'o na pehe, 'Oku ma'ilo ko e siana ni ko homa'uhiki, pea na'e fanau'i kui: ka'oku 'ikai te ma lave'i'e kimaua pe ko hai ne faka'a hono mata. Mou'eke kiate ia; kuo ne tangata, te ne tali'e ia ma'ana. Na'e lea pehe'ene matu'a ko'ena manavahe ki ha'a Siu; he kuo'osi tu'utu'uni'e ha'a Siu, ka'ilonga ha taha te ne fakamo'oni ko e Misaia'a Sesu, 'e hifo ia mei he falelotu.

Ko hono'uhinga e'o e pehe'e he'ene matu'a, Kuo tangata ia: mou fai kiate ia ho'o mou'eke. Ko ia na'a nau ui ange'a e tangata na'e kui, ko hono tu'oua, 'o nau pehe ki ai, Keke'a'apa ki he'Otua:'oku mau'ilo'e kimautolu ko e tangata ni ko e anghala. Pea tali ai'a e siana, Ko e me'a, 'oku'ikai te

u'ilo ha me'a ki ai: ko e me'a pe taha 'oku ou 'ilo, ko e kui au ka 'oku ou 'a ni. Pea nau pehe kiate ia, Ko e ha'a e me'a na'a ne fai kiate koe? Na'e fefe'ene faka'a ho mata na? Pea ne tali kiate kinautolu, Kuo 'osi'eku tala kiate kimoutolu, pea na'e'ikai te mou tokanga: ko e ha 'oku mou toe fie fanongo ai ki ai? Na'a 'oku mou fie ului ki he'ene kau ako'a kimoutolu foki? Pea nau ngaohi ia, 'o nau pehe, Ko koe pe ko e ako'a e siana na; ka ko kinautolu ko e kau ako'a Mosese. 'Oku mau 'ilo kuo folofola 'e he 'Otua kia Mosese: ka ko e siana na, 'oku 'ikai te mau 'ilo pe 'oku mei fe ia.

Pea tali 'a e tangata, 'o ne pehe kiate kinautolu, 'lo ko ia; ta ko e toki me'a faka'ofu eni! 'a e 'ikai 'ilo 'e kimoutolu pe 'oku mei fe ia, 'osi ko eni kuo ne faka'a hoku poko'i mata ni! 'Oku tau lau'ilo, ko e 'Otua 'oku 'ikai te ne tali ha kakai 'oku angahala: kae 'ilonga 'a ia 'oku 'a'apa ki he 'Otua, mo fai hono finangalo, 'oku ne talia ha toko taha pehe. Talu mei mu'a 'i mu'a kuo te'eki ke talanoa'ia 'o pehe, kuo faka'a 'e ha taha 'a e mata 'o ha toko taha ne fanau'i kui.

Ka ne 'ikai ko e toko taha ia mei he 'Otua, ne 'ikai te ne lava ha momo'i me'a. Pea nau tali kiate ia, Ko e koto tupu angahala koe, pea ko ho'o hanga e 'o ako mai kiate kinautolu? Pea nau kapusi ia ki tua'a.

Pea na'e fanongo 'a Sesu kuo nau kapusi ia ki tua'a; pea ne kumi ki ai, 'o ne pehe ange, 'Oku ke tui ki he fanautama 'a Tangata? Pea tali 'e he siana, Pea ko hai ia, 'Eiki, kau tui ki ai? Pea folofola 'a Sesu, 'E, kuo ke mamata kiate ia, pea ko ia ia 'oku talanoa mo koe. Pea pehe 'e ia, 'Eiki, 'oku ou tui pe, Pea ne hu kiate ia.

Pea folofola 'e Sesu, Ko 'eku ha'u 'aku ki mamani, pea iku ai 'a e fakamau ki ha tu'utu'uni, 'o pehe, Ke 'ilonga 'a kinautolu 'oku 'ikai 'a ke nau 'a; pea 'ilonga 'a kinautolu 'oku 'a tokua, pea nau hoko 'o kui. Pea fanongo ki he me'a ko ia 'a e kau Falesi na'e 'iate ia, pea nau pehe ki ai, Ta 'ape 'oku kui mo kinautolu foki, 'o? Pea folofola 'a Sesu kiate kinautolu, Ka ne mou kui, pehe 'oku 'ikai ha'amou angahala: ka ko eni 'oku mou pehe, 'Oku mau 'a; ta 'oku nofoma'u ho'omou angahala.

Ki'i fakalongolongo 'o fakakaukau ki he folofola'. Tuku ke vahevahe 'a e kulupu' 'i ha fo'i lea pē ha kupu 'o e folofola' ne ongo makehe kia kinautolu. Toe fanongo ki he folofola' pea toe fakalongolongo 'o fakakaukau ki ai.

FAKALAULAULOTO 'I HE KOSIPELI'

Ko e tangata kui' ne fakamaau'i'e he kakai 'o e komiuniti' mo tukuaki'i ko hono mahaki'. Ne loto lahi'a e tangata' ni hili'ene ma'u'a Sēsū 'o 'ikai ngata pē 'i he'eku lava 'o sio' kā keu lava 'o lea. Ne sio lalo'a e kau Fālesi ki he kau 'angahala'' ne nau kui ke lava 'o tala'a Sēsū pea 'ikai lava 'o sio mo tala ko hai 'a e tangata kui'. Ne 'ikai kenau lava 'o sio pē ki honau faingata'a'ia' pea 'ikai lava ke sio ki honau kuohili' mo 'ilo ko Sēsū e 'oku nau vakai ki ai'.

TALANOA MO E VAHEVAHE FAKAKULUPU'

Ne sio'a Sēsū ki he tangata kui' pea ne fakamo'ui'ia. Ne fehu'ia'e he kakai' pē ko e hā na'a' fai ai e ngāue ko eni? Na'a' nau fakakaukau pē ko hono fō'ui pē pē ko e kovi eni'ene mātu'a. Ko hai 'i he Sōsaieti' kuo tukuaki'i 'i he tūkunga 'oku nau 'iai? Anga fēfē 'etau tali ki he kakai 'oku nau fiema'u vivili 'etau tokoni'?

LOTU

'E anga fēfē 'etau talanoa mo tau fakahoko ia he'etau mo'ui faka'aho'.

- Kole ki he 'Otua ke tokoni mai ke tau fakatokanga'i'a e mahu'inga mo e fiema'u'a e kakai kehe'
- Ke tau fakalotolahi'i ha taha he uike ko eni'
- Fekumi ki ha ngaahi faingamālie he uike' ni ke tokoni'i 'aki ha kulupu.

‘I he vakai ‘a e ‘otua’ kia kinautolu’

Ko e tangata kui mo faingata‘a‘ia ‘i he‘ene komiuniti, ne tukuaki‘i ki hono mahaki’. Ne liliu ia ‘e Sēsū ‘ene mo‘ui’ ‘aki pē hono faka‘ā ia mei he kui’.

Ne sio ‘a e kakai ‘o e komiuniti’ ne ‘ikai fakatokanga‘l ia ‘e ha taha mo ‘ikai mahino kiai ‘a e tupu‘anga ‘ene faingata‘a‘ia’. Ko e lelei‘oku ma‘u’ ko e fakakaukau ke lava ‘o fakapapau‘i ‘oku ma‘u ‘ehe kakai’ ‘a e ngaahi penefiti ‘oku totonu ke nau ma‘u’ telia ‘enau mo‘ui’ mo honau ngeia’. Pehē he‘e kakai Penefiti ‘e ni‘ihi ko e ‘uhinga ia ‘oku nau faingata‘a‘ia ai’ koia ai ‘oku ‘ikai ke nau taau ki ha tokoni. Ne fakahoko hono talitali ‘o e kau penefiti ‘i he falelotu Sangato Sōsefo, ‘i Lower Hutt, ne nau fehanga‘angai ai mo e kakai ne nau tokoni‘i kinautolu’ lolotonga ‘enau faaifononga mai’ mo fanongo ki he‘enau ngaahi fiema‘u’. Ko e vahe tolu ‘e taha ‘o e kau penefiti’ mo hono‘ola ko e fiema‘u fakapa‘anga fekau‘aki mo ‘enau ngaahi fiema‘u’.

LOTU TUKU

'Otua 'oku mau lotu ki ho'ó fakamo'ui ma'a kimautilu mei he'emaui kui 'i he mo'ui. Fakatauange mo e Laumālie Mā'oni'oni ke ne tapuaki 'i kimautilu 'aki 'a e anga fakatōkilalo mo mahino'í 'a e ta'éfietō mo e ta'etokanga 'oku ne fakakuihi ai kimautilu. 'Ofa kemaui sio ki he fofonga 'o e 'Eiki 'i hotau ngaahi tokoua mo e tuonga'ane kotoa pē. 'Ofa ke ulu atu 'a e fofonga 'o e 'Otua ki he kakai kotoa pē 'I homau 'ātakai. 'Oku mau kole 'eni 'ia Kilisitō ko homau 'Eiki.

'Ameni

Ko e toetu'u 'a Lasalosi – ki he 'Otua 'oku 'ikai ha fu'u tomui

“Oku 'ikai mole kotoa. Ko e ha'a tangata' lolotonga pō 'enau lava lelei kenau tu'u fakataha, toe sio ki he me'a 'oku leleiange pea toe kamata fō'ou.”

Tu'itapu Falakiko, Laudato Si 205.

LOTU KAMATA

'Eiki, 'Oku mau fakamo'oni ki he 'ofa mo ho'ó faimanava'ofa 'i he'emaui a'usia 'e fiefia 'o e mo'ui', moe a'usia 'o e falala 'a e kakai' 'ia te Koe mo ho'ó ngaahi palani ma'a kimautilu'. 'I he'emaui vakai ki he māmani mei he sio fakaetangata', 'oku faingofua ke mau ongo'i veiveiua. Tokoni'i kimautilu ke mau manatu'i ko e senituli, ko e ki'i taimi nounou pē ia ki he 'Afio' na. Tokonia

kimautilu ke mau falala ai pē kiate koe pea ke hokohoko atu 'emaui ma'u ai pē ho'ó manava'ofa' lolotonga 'emaui mo'ui'. 'Oku mau kole eni 'ia Kilisitō ko homau 'Eiki. Ameni.

Saame 130

Tali: Ko e 'Eiki' 'oku faimanava'ofa pea te' ne fakamolemole 'e tau anghala'.

Mei he ngaahi loloto kuo u tautapa Kiate koe, 'e 'Otua. Atonai e ongo'i 'eku lea: Ke tokanga'i tu'u ho fofonga ki he le'o 'o 'eku hufia. **Tali**

Ka ne ke nofo, 'e IAA, ke lama kovi, Ko hai ha taha 'e tu'u, 'Atonai? Ka 'oku 'iate Koe 'a e fakamolemole, Koe'uhia ke fai ha 'apasia kiate Koe. **Tali**

Kuo u nofo'aki talia ki he 'Otua e; Na' e nofo'aki tali hoku Laumalie; Pea 'I he'ene folofola na'a ku 'amanaki pe. **Tali**

‘Oku langa hoku laumalie kia ‘Atonai ‘o lahi ‘ene holi ‘i he holi ‘a e kau le‘o ki he pongipongi. **Tali**

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Ne fēfē ‘a e uike ‘ni? Anga fēfē ho‘o fakahoko ha ngāue ‘i ha founda kehe ki he kakai ‘oku mou feohi ‘i he kamata‘anga ‘o e taimi fakamamahi ‘o e taimi ko eni‘?

KOSIPELI ‘O E SAPATE HONO NIMA ‘O E TAIMI FAKAMAMAHI’

Ke lau ‘e ha taha ‘o e kulupu mei he pepa ko eni pe mei he tohitapu.

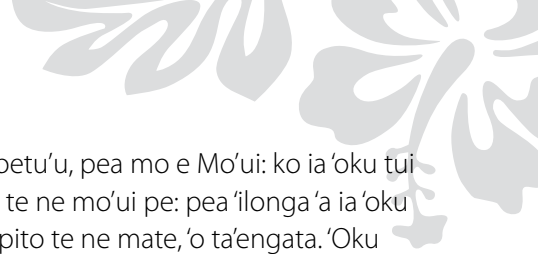
Kosipeli ‘a Sione 11: 3-7. 17. 20-27. 33-45

Ka na‘e ‘iai ha tokotaha na‘e mahaki‘ia, ko Lasalosi ‘i Petani, ‘a e vilisi ‘o Mele mo hono tokoua ko Ma‘ata. (Pea ko Mele ia na‘a ne takai ‘a e ‘Eiki ‘aki ‘a e lolo, mo holoholo hono va‘e ‘aki hono lou‘ulu, ko e fefine ia kuo puke hono tuonga‘ane ko Lasalosi.) Ko ia na‘e fekau atu ai kiate ia ‘e hono ongo tuofefine, he‘ena pehe, ‘Eiki, ke ke mea‘i ko e siana ‘oku ke ‘ofa ai ‘oku puke. Ka ‘i he fanongo ki ai ‘a Sesu na‘a ne pehe, Ko e mahaki ko eni kuo ‘ikai hoko mai ke ne pekia ai, ka ko hono ‘uhinga ko e langilangi ‘o e ‘Otua, koe‘uhi ke fakalangilangi ‘i ai ‘a e ‘Alo ‘o e ‘Otua.

Pea ko eni na‘e ‘ofa ‘a Sesu kia Ma‘ata, mo hono tokoua, pea mo Lasalosi. Ko ia ‘i he‘ene fanongo leva ‘oku ne puke, na‘a ne kei nofo pe ‘i he potu na‘a ne ‘i ai, o‘aho ua. Kae hili ia, pea ne pehe ki he‘ene kau ako, Tau toe o ki Siutea.

Pea ‘i he hoko ki ai ‘a Sesu, na‘a ne ‘ilo ta kuo ‘aho fa malo ‘ene ‘i he fonualoto. Ko ia ko Ma‘ata, ‘i he‘ene fanongo leva ‘oku ha‘u ‘a Sesu, na‘a ne fakafetaulaki kiate ia: ka ka nofo ai pe ‘a Mele ‘i ‘api. Pea lea ai ‘a Ma‘ata kia Sesu, ‘Eiki, ka ne ke ‘i heni pe ne ‘ikai pekia hoku tuonga‘ane. Pea na‘a mo ia, ka ‘oku ou ‘ilo, neongo pe ko e ha ha‘o kole ‘e fai ki he ‘Otua, ‘e ‘atu pe ‘e he ‘Otua. Pea lea ai ‘a Sesu ki ai, ‘Etoetu‘u ho tuonga‘ane. Pea pehe ‘e Ma‘ata kiate ia, ‘Oku ou ‘ilo te ne toetu‘u ‘i he Toetu‘u ‘i he ‘aho fakamui.

Pea me'a'e Sesu ki ai, Ko au pe ko e Toetu'u, pea mo e Mo'ui: ko ia 'oku tui pikitai kiate au, neongo kuo pekia, ka te ne mo'ui pe: pea 'ilonga'a ia 'oku mo'ui mo tui pikitai kiate au e 'ikai 'aupito te ne mate, 'o ta'engata. 'Oku ke tui ki he me'a ko ia, 'o? Pea pehe'e ia ki ai, 'io, 'Eiki: kuo u tui ko e Misaia koe, ko e 'Alo'o e 'Otua, ko e Toko Taha ka hoko mai ki mamani.

Pea 'i he hoko 'a Mele ki he potu na'e 'i ai 'a Sesu, 'o ne mamata kiate ia, na'a ne hinga atu ki hono va'e, 'o ne pehe kiate ia, 'Eiki, ka ne ke 'i heni, pehe ne 'ikai pekia si'oku tuonga'ane. Pea 'i he me'a 'a Sesu kiate ia 'oku ne tangi, mo kinautolu na'e ha'u mo ia, 'a ha'a Siu, 'oku nau tangi, na'a ne 'ita 'i hono laumalie, mo ne fakatekelili, pea ne pehe, Kuo mou telio ia 'i fe? Pea na pehe ange, 'Eiki, ke ke me'a mai, 'o me'a ki ai. Na'e tutulu 'a Sesu. Folofola 'a Sesu, to'o 'a e maka. Pea lea kiate ia 'a e tuofefine 'o ia kuo fai, 'a Ma'ata, 'o ne pehe, 'Eiki, kuo namuhaha; he ko hono 'aho fa malo eni. Pea me'a 'a Sesu ki ai, 'ikai na'a ku tala atu, kapau te ke tui, te ke mamata ki he langilangi 'o e 'Otua? Pea nau to'o ai 'a e maka '.

Pea tangaki hake 'e Sesu hono fofonga, 'o ne pehe, 'Ala Tamai, 'oku ou fakafeta'i atu koe'uhi na'a ke ongo'i au. 'io, kuo u 'ilo pe 'e au 'oku ke 'ongo'i au ma'u ai pe: ka ko 'eku lea koe'uhi ko e fu'u kakai 'oku tutu'u ni, koe'uhi ke nau tui ko koe kuo ke fekau mai au.

Pea hili 'ene folofola pehe, pea ne kalanga le'o lahi, Lasalosi, tu'u mai kitu'a. Pea hu kitu'a 'a e pekia, kuo ha'i hono ongo va'e mo hono ongo nima 'aki 'a e ngaahi no'o; pea ko hono fofonga na'e takai 'aki ha holoholo. Pea folofola 'a Sesu kiate kinautolu, Vete ia, pea tukuange ke ne 'alu.

Ko ia ko e tokolahi 'o ha'a Siu, 'io 'a kinautolu kuo ha'u kia Mele, pea mamata ki he me'a kuo fai 'e Sesu, na'a nau tui pikitai kiate la.

Fakalongolongo si'i 'o fakakaukau ki he folofola '. Tuku ha taimi ke vahevahe ai 'a e kulupu ' i ha fo'i lea pe kupu 'o e folofola ' ne ongo makehe kia kinautolu. To e kole ha taha 'o e kulupu ' ke lau e folofola ' hili ia pea toe fakalongolongo si'i 'o fakakaukau ki he folofola '.

FAKALAULAULOTO 'I HE KOSIPELI

'Oku lava noa pē 'e he 'Otua' ke fakalelei ha fa'ahinga tūkunga pē. Neongo ne toki a'u'a Sēsū kia Lasalosi hili'ene pekia', na'a' ne kei tali pē kiai – ha tu'unga 'oku hangē kuo fu'u tōmui he'etau sio fakaetangata .

Ko e ngaahi palopalema kuo fuoloa mo e 'ikai ha founga ke fakalelei 'aki 'a e 'ahi'ahi 'a e fili'. Ko e faingata'a'ia' 'oku 'ikai 'uhinga ia 'oku 'ikai 'iai e 'Eiki' kā 'oku 'uhinga ia 'oku 'ikai ketau mahino'i 'a e ngaahi fekau 'oku 'omi 'e he 'Eiki' kia kitautolu'. 'Oku 'ikai tōmui 'a e taimi 'a e 'Eiki' ha taimi. 'Oku 'iai ma'u pe 'a e founga ki he me'a kotoa.

'Oku longomo'ui 'a e 'Otua pea ngāue ma'u pe 'I hono kakai'. 'I he founga ko eni ko 'etau tui' 'oku' ne tataki 'etau ngāue'.

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Ne 'ikai fakahaofi 'e Sēsū 'a Lasalosi he miniti pē ne hoko ai e palopalema ka ne tali ia he 'aho' e ua. Ne hangē kuo 'ikai toe 'iai ha 'amanaki lelei'. Kuo 'iai ha taimi ne'ke ongo'i ai kuo 'ikai ha toe 'amanaki 'i ho'o mo'ui' pea 'e 'ikai toe lava ha me'a?

LOTU

Anga fēfē 'e tau talanoa mo fakahoko e ngāue 'i he'etau mo'ui faka'aho'?

- Ke tau kole 'a e poto 'a e 'Otua' ke lava 'a e ta'emalava'
- Talanoa mo fanongo ki ha taha 'oku ongo'i kuo mole 'amanaki'
- Tokoni'i mo poupou'i ha ki'i famili toki ha'u ki ho fonua' he 'elia ke nofo ai'.

LOTU TUKU

'Eiki, 'i he ngaahi taimi ne mau fetaulaki ai mo e 'ahi'ahi', pe a'ikai ke mau mahino'i ho'o palani ma'a 'emau mo'ui, 'oku mau lotu kemau fa'a tatali mo falala 'oku ke ngāue ma'u pē 'i he'emau mo'ui'. Ke hoko 'emau tui 'o toe loloto mo mālohi ange. Fakalotolahi 'I ai pē kimautolu ke mau hoko pē ki he 'Afio' na. Ke hoko foki 'emau mo'ui' ko e mo'ui fa'alotu kiate koe. 'Oku mau kole 'eni 'ia Kilisitō ko homau 'Eiki'.

Fakataha mo e 'Eiki' 'oku 'ikai fu'u tōmui ha me'a - 'Oku 'iai ma'u pē 'a e 'Amanaki'.

'I he founga tatau 'i he vakai 'a e kakai ' ki he ngaahi palopalema he hahake lotoloto, hange ' ko Iraq mo Syria, ko e kakai 'e ni'hi 'e 'ahi'ahi ke pehe 'oku 'ikai hano 'aonga '. Kuo fuoloa 'ene hoko ' pea te'eki ke 'iai ha me'a 'e lava 'o fai kiai.

Neongo ia ko hono siasi ' 'oku nau ngāue 'i he ngaahi feitu'u kehekehe ke toe 'iai ha 'amanaki mo ha fakamo'ui, pea ke fakamo'ui 'a e ngaahi fetō'aki 'i Syria '. 'Oku tokoni 'i 'e he Caritas 'a e kau kumi hūfanga ' he'enua ngaahi fiema'u vivili ', kamata 'i Lapanoni pea kimui mai ' ko Soatani pea mo loto Syria. Ko e Caritas ko e taha ia 'o e ngaahi kautaha 'oku nau kei ngāue i he ngaahi fonua ko eni ' 'i hono hoko atu e ngaahi tokoni fakafaito'o moe ngaahi fiema'u fakavavevave ma'ae kau toulekeleka 'o fakatafito he kakai 'o Aleppo '.

Faingata'a e fetaulaki mo e mamahi 'o Kilisitō

“Oku 'iai e kau kalisitiane ko 'enau mo'ui 'oku hangē ko e taimi fakamamahi pea 'ikai ha toetu'u. Kou fakatokanga'i ko e fiefia 'oku 'ikai fakahā 'i he founga tatau 'i he lolotonga 'etau mo'ui', tautefito ki he ngaahi mōmeniti 'oe faingata'a'ia'. Ko e fiefia 'oku ma'u mo feliiuluaki kā 'oku lava ma'u pē neongo ko e ki'i mofisi pē 'a e maama 'oku ne fakatupu 'a e 'amanaki lelei, he taimi 'oku tala mo fakahoko ai ha ngāue, 'oku 'ofa'i ma'u pē 'a kitautolu.”

Tu'itapu Falakiko palakalafi 6, “Evangelli Gaudium”.

LOTU KAMATA

'Otua, 'i he 'aho kotoa pē 'oku pole'i 'e mau tui 'i he fe'iloaki mo e kakai kehe'. Kuo' mo mo'ui 'aki 'a 'emau tui 'l lea mo e ngāue. Tokoni'i kimautolu ke mau ma'u 'a e loto lahi ke fakahoko 'aki 'emau ngāue'. 'Oku mau kole eni 'ia Kilisitō ko homau 'Eiki'.

Saame 22

Tali: 'E hoku 'Otua, e hoku 'Otua, ko e hā kuo ke li'aki ai au?

'O fakamama'ō mei hoku tokoni; mei he le'ō 'o 'eku kave kalanga atu? **Tali**

Ka ko au ko e kelemutu 'o 'ikai ko e tangata;

Ko e manuki'anga 'o e kakai, pea ta'etoka'i 'e he fonua. **Tali**

'llonga ha taha 'oku sio mai 'oku ne luma kiate au:

'Oku nau fakatotao honau ngutu', 'oku nau kalokalo honau 'ulu. **Tali**

“Tekaki ki he 'Otua – Ke ne fakahaofi ia;

Ke ne hamusi ia, he ko hono mamana.” **Tali**

VAHEVAHE FAKAKULUPU

Ne fēfē ‘a e uike´ ni? Ne ke lava nai´o tokoni ki ha taha ne fu´u fiema´u ha me´a pē fakahā e faimanava´ofa ‘a Kilisitō´i ha fa´ahinga founa pē.

KOSIPELI ‘O E SAPATE HONO ONO ‘O E TAIMI FAKAMAMAHI´.

Kosipeli ‘a Matiu 26; 69-75

Ko e pāsio hotau ‘Eiki ko Sēsū Kilisitō´i he kosipeli ‘a Mātiu´

Pea nofo pē ‘a Pita´i tu´a´i he loto´ā: pea ‘unu‘unu ki ai ha toko taha, ko ha kaunanga, ‘o ne pehē, ko Koe foki na´a ke ‘ia Sēsū´ mei Kaleli´. Pea ne faka´ikai´i he ‘ao´o nautulukotoa pē, he‘ene pehē, ‘oku´ikai´i teu ‘ilo pē ko ho´o lau´ ki he hā. Pea kuo´ ne ‘alu ki he falehū‘anga´, pea sio kiate la‘e ha fefine‘e taha, pea ne pehē kiate kinautolu´i he potu ko ia´, ko e siana´ ni foki na‘e ‘ia Sēsū mei Nasaleti´. Pea toe faka´ikai´i‘e la, ‘o ne lea tuki, ‘oku´ikai´i teu ‘iloa´a e tangata´. Pea toe si´i atu na‘e ‘unu‘unu kiate la‘a kinautolu ne tutu‘u ai´, ‘o nau pehē kia Pita, ‘A, ‘oku mo‘oni pē ‘oku´ ke kau foki ki he fa´ahinga ko ia´; kae‘uma‘ā ‘oku´ ke ‘ilonga mei ho´o fasi´. Pea toki hanga ia´o tuki mo fuakava, ‘oku´ikai´i teu ‘iloa´a e tangata´. Pea ‘iloange na‘e ‘u‘ua ‘a e moa´. Pea manatu‘e Pita ki he lea na‘e fai‘e Sēsū, ‘i he te‘eki u‘ua‘a e moa, ‘e tu´o tolu mālō ha‘o fakafisinga au. Pea´ ne ‘alu kitua‘ā, ‘o ne tangi mamahi.

FAKALAULAULOTO ‘I HE KOSIPELI´

Na‘e feinga ‘a Pita ke ‘oua‘e ‘iloa ia hili hono‘ave‘o Sēsū ke fakamaau´i´. Na‘a ne ‘ilo‘i kuo tukuaki‘l ia ko e taha e kau muimui‘o Sēsū. Ne femou‘ekina ‘a Pita he‘ene ilifia mo fakaikai´i‘oku´ikai´i ke´ ne ‘ilo‘a Sēsū. Ne mole fakataimi e ‘amanaki ‘a Pita´.

Hili ia´ ne toki fakatokanga´i‘e Pita ‘a e tala ‘a Sēsū pea ne tangi mamahi he‘ene fanongo ki he u‘ua‘a e moa´. Na‘a´ ne fakatomala. Hili ‘a e toetu‘u na‘e toe fakalelei ‘a e vā‘o Pita he ‘oku kei tali pē mo ‘ofa´i la‘e he ‘Eiki´.

VAHEVAHE FAKAKULUPU

'I he kosipeli 'o e 'aho' ni ne faka'ikai'i ai 'e Pita 'a Sēsū tu'ō tolu. 'Oku 'iai nai ha taimi 'i ho'ō mo'ui' kuo' ke faka'ikai'i ai 'a Sēsū? Ko e hā e ngaahi me'a nāe hoko he taimi nā'a' ke ma'u 'i ho'ō tali e ui 'a Sēsū?

Fe'iloaki mo Sēsū

Taimi lahi 'oku tau fe'iloaki 'ai 'oku māfana mo pau. 'I he talanoa 'a e kosipeli 'oku' ne fakamanatu mai 'oku malava pē ke momoko mo e fekihiaki. Nāe fakamu'omu'a 'e Pita'ene mo'ui' ke malu 'i he'ene pou pou kia Sēsū. He taimi 'oku tau anga kovi ai ki he kakai 'oku tau faka'ikai'i 'a e 'imisi' o e 'Otua' ne ngaohi 'aki 'e kakai'. 'I he 'etau 'ilo'i 'a e kakai 'oku tau fakapapau'i ai 'a Kilisitō mo tali 'ia he'ene fe'iloaki mo e kakai kehe'. 'Oku mahu'inga tatau pē 'a 'etau ngāue 'oku fai' mo e founga 'oku tau fakahoko'aki'. Ko e anga 'etau tauhi vā 'oku tokoni ia ke tu'uaki 'a e ngeia mo e faka'ai'ai kinautolu kuo ui 'e he 'Otua' ke ngāue mo ia'.

LOTU

Anga fēfē 'e tau pōtalanoa mo hono 'ai ke lava hono fakahoko he hili e taimi fakamamahi?

- Hokohoko atu hono lau 'o e Kosipeli
- Kapau kuo 'iai ha liliu 'I ho'ó mo'ui lolotonga e taimi fakamamahi', to'ó ha me'a 'e taha ke hoko atu hili e fakamamahi'

LOTU TUKU

'Otua, 'i he taimi 'e ni'ihī 'oku mau faka'ikai' 'a e 'Afio' na, fakamolemole'i mo tāpuekina kimautolu. Tataki kimautolu he'emaui fononga', 'i homau faingata'a'ia'. Lolotonga 'emaui tatali mo e faka'amu ki ho'ó toetu'u', hokohoko atu hono fo'u homau loto' mo ngaohi kimautolu ke mau hoko ko ho tatau/'imisi. Fakatauange ke mau femaataaki pē mo Sēsū mo fakalaulauloto ki he'ene 'ofa he taha kotoa pē 'oku' mo feohi'. 'Omi ā kimautolu kiate Koe. 'Oku mau kole eni 'ia Kilisitō ko homau 'Eiki'. Ameni.

Foomu Fakalelei'i 'o e ngāue'

Fiefia 'a e Caritas ke mā'u mai hō'o lau ki he pepa' ni mo ha fakaange ke toe lelei ange 'a e polokalama' ni. Ko e hā e ngaahi founa ne mou ngāue 'aki 'a e polokalama' ni mo e hā e ngaahi me'a ne mou sai'ia ai pea mo e hā e ngaahi me'a 'oku mou pehē ke fakalelei'i ke toe fakalaka ange ai e polokalama' ni. 'E tokoni hō'o tānaki mai' ke mau 'ilo 'a hono ngāue 'aki fakakātoa' 'o e polokalama pea mo toe lelei ange he 2018'.

Hingoa:

Palōkia/Kulupu/Komiuniti:

Taimi mo e 'aho 'oku fakataha ai hō'o kulupu':

Ko e hā e lelei 'o e polokalama ko eni?

Ko e hā e me'a ke fakalelei'i?

Ko e hā e ola lelei kuo fai 'e he polokalama' ni ki he kulupu' pē ko e fakafa'ituitui'?

Ngaahi konga 'o e polokalama'

	Tokoni lahi 'aupito	Tokoni	Fe'unga	'ikai tokoni
Huluhulu ki hono faka'aonga'i 'o e polokalama 'ni				
Founga 'o e vahevahe mo e fakalaulauloto 'i he folofola'				
Ngaahi lotu				
Ngaahi vahevahe'				
Fakalaulauloto 'i he Kosipeli'				
Ko e ngaahi fakatata 'a e Caritas mo 'ene ngāue'				
Ko 'eku tali' mo 'eku fakakaukau ki he ngāue ke fakahoko'				

Toe ngaahi lau mo e fakalelei:

Fakafoki ki he:

Email: caritas@caritas.org.nz

Fax: 04 499 2519

Post: Caritas Aotearoa NZ, P O Box 12-193, Wellington 6144

ADDRESSING THE CAUSES OF POVERTY

ADVOCATING AGAINST INJUSTICE

RESPONDING TO DISASTER

The Catholic Agency for Justice,
Peace & Development